

БІБЛІОСВІТ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВІСНИК

3 (63) 2017

КИЇВ 2017

УДК 029(477)–053.6
Б 59

Бібліосвіт : інформ. вісн. – Вип. 3 (63) 2017 / [редкол. : Г. Саприкін (голова редкол.), Т. Сопова (відп. ред.), Н. Гуцул, С. Чачко, Т. Якушко] ; Держ. б-ка України для юнацтва. – К. : [б. в.], 2017. – 92 с.

У випуску вміщено матеріали про патріотичне та правове виховання, оцінку й підвищення читацької грамотності, розвиток творчих здібностей молоді, волонтерський рух у бібліотеках, їх співпрацю з міжнародними організаціями. Наводяться результати соціологічних досліджень «Публічні бібліотеки Києва очима молоді» та «Михайло Грушевський – український історик європейського значення». Подається інформація про відзначення в бібліотеках Кіровоградської області 120-річчя від дня народження видатного поета-земляка Є. Маланюка.

З електронною версією вісника «Бібліосвіт» можна ознайомитися на сайті ДБУ для юнацтва за адресою: **http://www.4uth.gov.ua/library_science/bibliosvit/index.htm**.

Редакційна колегія: Г. Саприкін (голова редкол.), Т. Сопова (відп. ред.), Н. Гуцул, С. Чачко Т. Якушко,

Редактори: С. Чачко, В. Кучерява, Н. Лінкевич

© Державна бібліотека України для юнацтва, 2017

ЗМІСТ

30 вересня – Всеукраїнський день бібліотек! 5

ЮВІЛЕЇ

Волинська бібліотека – це вічна молодість! 6

ПОДЯКА КЕРІВНИКОВІ

А. Кирилюк
Особлива місія 7

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

Г. Лобода
Молодь. Право. Час 11

ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

О. Матвійчук
Деякі питання підвищення читацької грамотності школярів 19

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Н. Березюк
Інновації в роботі бібліотеки з розвитку творчих здібностей
молоді 28

У КОНТЕКСТІ ПОДІЙ

О. Дудченко
Волонтерський рух та бібліотеки 35

СПІВПРАЦЯ

К. Тумасова
Співпраця бібліотеки з міжнародними організаціями 39

СОЦІОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ

О. Дудок
Сучасна бібліотека: погляд молоді 43

М. Красій
Український історик європейського значення 60

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЧИТАЦЬКОЇ ГРАМОТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Оксана Матвійчук,

доцент Київського університету ім. Бориса Грінченка,
канд. пед. наук

ДОСЛІДЖЕННЯ PISA ВИЗНАЧАЄ,
ЯК УЧНІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
ШКІЛ НАВЧИЛИСЯ
ВИКОРИСТОВУВАТИ ЗДОБУТІ
ЗНАННЯ НА ПРАКТИЦІ.

«**Б**ез високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя», – зазначав педагог

В. Сухомлинський. Незважаючи на те, що багато десятиліть одним із основних напрямів роботи вчителів та бібліотечних фахівців є виховання культури читання учня, оприлюднених результатів такої діяльності, тобто комплексних соціологічних досліджень читацької грамотності сучасних школярів, дуже мало. Ці локальні дослідження не дають повної картини рівня сформованості умінь функціональної грамотності школярів.

Варто звернути увагу на результати вибіркового тестування учнів 7-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (наказ

ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Головного управління освіти і науки м. Києва № 285 від 24.11.2008 р.), опубліковані в журналі «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» (2009. – № 7-8. – С.62-70).

У матеріалах цього дослідження пояснюється, чому респондентами було обрано саме учнів 7-х класів. Зазначений період є одним із найскладніших в онтогенезі¹ людини: відбуваються перехід від дитинства до зрілості, перебудова ставлення підлітка до навколишнього світу і власної особи, формується життєва позиція, закладаються основи свідомого поведіння, вимальовується загальна спрямованість у формуванні моральних уявлень і соціальних установок. З іншого боку, ставилося завдання зорієнтувати педагогів щодо особливостей роботи із завданнями міжнародних досліджень. Міжнародні порівняльні дослідження стали невід'ємною частиною системи оцінювання якості освіти в багатьох країнах світу. Вони дозволяють об'єктивно оцінити стан освіти в державі, визначити пріоритетні напрямки і чинники вдосконалення галузі. Розглянемо детальніше два таких дослідження.

Кожні три роки у 70 країнах світу Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) серед 15-річних учнів проводиться дослідження PISA (Programme for International Student Assessment, офіційний веб-сайт програми – www.oecd.org/pisa), що визначає, як учні загальноосвітніх шкіл навчилися використовувати здобуті знання на практиці. У межах програми підлітки проходять тестування з математики, природничих наук і читання, а також відповідають на запитання анкет. Варто зазначити, що дослідження спрямоване не на перевірку знань програмового матеріалу, а на визначення в учнів окремих країн здатності використовувати знання й уміння з математики та природничих наук у життєвих ситуаціях, а також рівня їх читацької грамотності. Основною

¹ Онтогенез – індивідуальний розвиток з моменту зародження до смерті.

ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

метою таких досліджень, як PISA, не є змагання між державами. Країни-учасниці відрізняються за соціально-економічним станом, мають свої культурні, національні особливості, специфіку підходів до формування змісту освіти і вибору способів навчальної взаємодії тощо. Порівняльний характер дослідження визначається, у першу чергу, можливістю проаналізувати результати країни у різних циклах дослідження, визначати тенденції в освітній галузі конкретної країни.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2016 р. № 72-р. «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2018» дано доручення Міністерству освіти і науки забезпечити участь України в міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2018. Відповідальним виконавцем цього міжнародного дослідження визначено Український центр оцінювання якості освіти.

Участь у PISA-2018 дозволить громадянам України, зокрема, спеціалістам у галузі освіти, об'єктивно оцінити стан середньої освіти в країні, усвідомити значущість поступових перетворень у цій сфері, політикам – ухвалювати обґрунтовані рішення про необхідність змін. Наразі триватиме підготовка до неї, визначення інструментарію – спільних для всіх країн тестів і опитувальників. Україна братиме участь у розробці інструментарію, потім, за вже виробленими статистичними методами, серед 15-річних учнів вибиратимуть піддослідних. Такий підхід дозволить урізноманітнити склад групи, що проходитиме тестування. Це будуть діти з різних типів шкіл, різних місцевостей тощо. Наступний етап – вибрана група дітей виконуватиме тести та заповнюватиме анкети. Перші результати тестування українських учнів будуть доступні в 2018 р.

Зупинимось докладніше на компетенції учнів щодо читання. Відомо, що загальнопредметна компетентність читання

ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

розвивається у школярів завдяки оволодінню вмінням працювати з текстами й розуміти їхній зміст. Вони формуються в учнів середніх і старших класів не тільки на уроках рідної мови і літератури, але й на заняттях із інших предметів. Варто додати, що немалу роль у цьому процесі мають відігравати також бібліотечні фахівці, зокрема засобами масової роботи і бібліотечних уроків, які не лише популяризують читання, але й виховують читацьку культуру. Дослідження PISA передбачає аналіз умінь учнів розуміти прочитане на фактичному рівні, інтерпретувати його, осмислювати й оцінювати інформацію, тобто «читацької грамотності». Читацька грамотність пояснюється як здатність учня розуміти письмові тексти та розмірковувати над ними, викладати свої думки стосовно того, що він прочитав, використовувати зміст прочитаного для досягнення власних цілей, розвитку знань і можливостей, для активної участі в житті суспільства. У відповідності з концепцією дослідження, усі тексти поділяються на суцільні і несучільні. Суцільні складаються із пов'язаних між собою речень, які можуть бути об'єднані в параграфи, розділи і книги. Це технічні описи, уривки з художніх творів, біографії, драматичні твори, повісті, оповідання, репортажі, розважальні тексти, особисті листи, документи, статті з газет і журналів, пояснення, роздуми, резюме тощо. До несучільних форм належать інструкції, рекламні оголошення, повідомлення, графіки, географічні карти, таблиці, схеми, описи, пояснення, звіти (податкові, візові, анкети).

Основна увага приділяється перевірці вміння «грамотно читати» в різних ситуаціях, повного розуміння тексту, знаходження інформації, її інтерпретації, осмислення змісту тексту, його форми, оцінці тексту. Для виконання завдань учень повинен володіти знаннями про структуру тексту, особливості жанру, вмінням виявляти в тексті іронію, гумор, висловлювані відтінки думки,

ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

здатністю чути авторський голос і розрізняти авторські оцінки зображеного. Тобто завдання тесту полягає у визначенні вміння розуміти прочитаний текст на наступних рівнях: фактичному, концептуальному та інтегративному. Фактичний рівень розуміння передбачає, що учень орієнтується в головних текстових референтах², виокремлює й розуміє конкретні факти тексту, виділяє ключові слова в тексті, визначає деталі, що пояснюють основні положення. Концептуальне розуміння вимагає вміння визначати основні положення тексту, встановлювати змістові та логічні зв'язки між його частинами, ієрархію окремих частин (головне – другорядне), порівнювати окремі частини, що стосуються однієї проблеми, між собою, розуміти авторські думки й висновки, визначати комунікативну інтерпретацію автора, зокрема такі аспекти, як: повідомлення – констатація – твердження, опис – оцінка – реферування, пояснення – порівняння – узагальнення – висновки, обґрунтування – спростування; коментування – аргументація. На інтегративному рівні відбувається осмислювання й оцінювання учнями інформації.

Для оцінки осмислення змісту тексту необхідно, щоб читач, виконуючи завдання, пов'язав інформацію, виявлену в тексті, зі знаннями з інших джерел, оцінив твердження, зроблені в тексті, виходячи зі своїх уявлень про світ, і знайшов аргументи на захист своєї точки зору. Цей аспект розуміння тексту передбачає досить високий рівень розумових здібностей учнів, їх морального й естетичного розвитку.

Для оцінки осмислення форми тексту важливо, щоб читач, виконуючи завдання, оцінив не тільки зміст тексту, але його форму і в цілому – якість виконання. Цей аспект розуміння тексту передбачає достатній розвиток критичності мислення і самостійності естетичних суджень.

²Референти – предмети думки, конкретні предмети, з якими співвідноситься лексична одиниця у складі висловлювання.

ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Для оцінки вміння знаходити інформацію в тексті використовуються завдання, виконуючи які учень повинен пробігти очима текст, визначити його основні елементи. Для оцінки вміння інтерпретувати текст учням пропонується порівняти і протиставити інформацію в тексті з інформацією різноманітного іншого характеру, зробити висновки про наміри автора тексту, висловити головну думку тексту. Як засвідчили результати попередніх досліджень у різних країнах, при підготовці текстів враховують соціальні, навчальні, особисті аспекти читання, які знаходять відображення в різних ситуаціях спілкування людини з текстом.

До таких ситуацій належать:

- читання для особистих цілей (для себе) листів, художньої літератури, біографій, науково-популярних текстів та ін.;
- читання для громадських цілей офіційних документів та інформації різного роду про події суспільного значення;
- читання для робочих цілей (у процесі праці, на роботі) текстів-інструкцій та ін.;
- читання для отримання освіти навчальної літератури та текстів, що використовуються у навчальних цілях.

Аналізуючи матеріали попередніх досліджень PISA в різних країнах, можна резюмувати, що при дослідженні 15-річних учнів ситуація читання визначається на підставі змісту текстів, характеру запропонованих завдань.

Слід відбивати в матеріалах мовну і культурну різноманітність країн-учасниць і не надавати переваг (не створювати невігідного становища) жодній групі країн. Учень має за певний час прочитати текст і відповісти на ряд запитань. У тестах можуть бути завдання з короткою або розгорнутою відповіддю.

ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Ще одна міжнародна програма, PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – «Вивчення якості читання та розуміння тексту». Вона дає змогу оцінити навички учнів 4-х класів з читання та розуміння текстів. За результатами дослідження можна отримати відповіді на запитання:

- наскільки добре читають випускники початкової школи порівняно зі своїми однолітками з інших країн;
- якими рівнями читацької грамотності володіють учні й чи люблять четвертокласники читати;
- як сім'я сприяє розвитку грамотності дітей;
- як сьогодні організовано навчання читання в школах;
- чи має навчання читання національні особливості в різних країнах, і якщо так, то в чому вони полягають;
- чи відрізняються методи навчання, які використовують учителі в початковій школі, у різних країнах.

У 2012 р. міжнародне дослідження PISA проводилося впр'яте. У цьому дослідженні брали участь 64 країни. України серед учасників не було, зате брали участь учні з Росії. Результати PISA-2012, свідчать про значне покращення навичок читання: 32 країни мають щодо цього великий прогрес, 22 залишилися на попередніх показниках, 10 погіршили результати. найкращі результати продемонстрували учні з Шанхаю, гарні результати показали школярі з Австралії, Бельгії, Канади, Фінляндії, Франції, Ірландії, Кореї, Ліхтенштейну, Нової Зеландії тощо.

Дослідження «читацької грамотності» такої спрямованості, характеру і широти проводилося в Росії вперше. Його значення полягає насамперед у практичному ознайомленні російських педагогів із найсучаснішими закордонними педагогічними

ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

концепціями та ідеями, в освоєнні методик вимірювання результатів навчання і розвитку дітей, підлітків і юнацтва. Результати проведеного дослідження засвідчили, що в Росії існують великі проблеми у формуванні «читацької грамотності» як здібності учнів до осмислення текстів різного змісту і формату, а також до використання прочитаного в різних життєвих ситуаціях. За загальною шкалою, п'ятнадцятирічні підлітки, які навчаються в освітніх установах системи загальної та професійної освіти Росії, зайняли 27-29-те місце із 32 країн, що брали участь в дослідженні. Середній результат країни за показниками «читацької грамотності» склав 462 бали (за 1000 – бальною шкалою). У 23 країнах результати виявилися статистично значимо вище результатів Росії. У 6 країнах (Угорщина, Польща, Греція, Португалія, Латвія, Ізраїль) результати статистично не відрізняються від результатів Росії. В 11 країнах результати значимо нижче результатів, досягнутих російськими учнями. Педагоги дійшли висновку: процес навчання у російській школі слабо орієнтовний на практику, відгороджений від реалій навколишнього життя.

Висновки. Міжнародні дослідження із читацької грамотності досить цікаві, враховують величезну кількість критеріїв і чинників, які впливають на систему освіти загалом. «Завдяки цій програмі ми отримуємо серйозну додаткову інформацію, що допоможе правильно визначити слабші та сильніші місця нашої системи освіти й вибудувати орієнтири, за якими далі формуватиметься освітня політика в Україні», – зазначила міністр освіти і науки України Лілія Гриневич.

Одна з найсильніших сторін PISA – тісна співпраця експертів із більш ніж 80 країн світу. Саме тому участь України, на думку Гриневич, взаємовигідна для всіх учасників, адже вона

ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

дає можливість урізноманітнити дослідження та зібрати більше достовірної інформації про світові освітні системи [2]. Виконання завдань усіх варіантів збагачує вчителя важливою інформацією про ступінь сформованості в школярів умінь працювати з текстом, необхідність пошуку більш різноманітних шляхів їх навчання з використанням текстів різного змісту, характеру і формату. У підготовку до проведення дослідження доцільно включити і бібліотечним фахівцям, зокрема, їм слід переглянути та поновити куточки інформації з практичними порадами про те, як працювати з різними текстами, шукати інформацію. Удосконалення навчання читацької грамотності можливе лише в тісній співпраці педагога, бібліотекаря та школяра.

Використані джерела

1. Международная программа PISA: примеры заданий по чтению, математике и естествознанию: http://uuringud.ekk.edu.ee/fileadmin/user_upload/documents/sbornik.pdf
2. «Завдяки PISA-2018 ми зможемо порівняти нашу освітню систему з освітніми системами світу», – Лілія Гриневич: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/Czavdyaki-pisa-2018->

З автором можна зв'язатися:

e-mail: osvita-teka@ukr.net